

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1297/2026-1-21>

О. С. Рижченко

Національний університет цивільного захисту України, м. Черкаси, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1693-6121> – О. С. Рижченко

✉ ryzhchenko_olha@nuczu.edu.ua

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ОПАНУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ СИСТЕМИ ДСНС УКРАЇНИ

Анотація. У статті здійснено комплексний теоретико-методичний аналіз основних проблем, що виникають у процесі викладання професійної військової термінології під час занять з англійської мови за професійним спрямуванням у закладах вищої освіти системи ДСНС України. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю інтенсифікації мовної підготовки майбутніх фахівців у сфері цивільного захисту в умовах воєнного стану, що вимагає високого рівня сумісності з міжнародними гуманітарними та військовими структурами, як то НАТО, ООН, ОБСЄ, під час виконання завдань за призначенням.

Під час проведення дослідження автором було ідентифіковано та класифіковано ключові групи труднощів, а саме: лінгвістичні, методичні та психолого-когнітивні. Окрему увагу приділено лінгвістичним аспектам, зокрема надмірному використанню абрєвіатури, явищу термінологічної полісемії та розбіжностям між загальноживаною англійською мовою та спеціалізованою військовою лексикою.

У статті проаналізовано специфіку стандарту STANAG 6001 та виявлено невідповідність наявних навчальних матеріалів сучасним запитам піротехнічних, рятувальних та медичних підрозділів ДСНС України.

Методологічну основу дослідження склали аналіз навчальних програм, а також моніторинг ефективності засвоєння професійного вокабуляру в умовах як дистанційного, так і очного навчання. Результати дослідження вказують на те, що основними бар'єрами є низький базовий рівень володіння іноземною мовою здобувачів, брак автентичних матеріалів та складність інтеграції військових термінів у цивільний контекст безпеки.

У висновках запропоновано низку практичних рекомендацій щодо вдосконалення освітнього процесу, серед яких: впровадження методики предметно-мовного інтегрованого навчання, використання симуляційних ігрових методів та розробку спеціалізованих електронних глосаріїв.

Наукова новизна роботи полягає в уточненні специфіки викладання іноземної мови за професійним спрямуванням саме для майбутніх офіцерів системи ДСНС України, що діють у зонах бойових дій. Практична значущість статті полягає у можливості використання її положень для розробки нових робочих програм та методичних посібників з англійської мови у закладах вищої освіти системи ДСНС України.

Ключові слова: англійська мова за професійним спрямуванням, військова термінологія, заклади вищої освіти ДСНС України, стандарти НАТО, STANAG 6001, професійна комунікація, цивільний захист, термінологічна полісемія.

О. S. Ryzhchenko

National University of Civil Protection of Ukraine, Cherkasy, Ukraine

MAIN PROBLEMS OF MASTERING PROFESSIONAL MILITARY TERMINOLOGY IN ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES CLASSES AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF THE STATE EMERGENCY SERVICE OF UKRAINE

Abstract. The article provides a comprehensive theoretical and methodological analysis of the main problems in the process of teaching professional military terminology during English for Specific Purposes

classes in higher educational institutions of the State Emergency Service of Ukraine. The relevance of the study is driven by the necessity to intensify the language training of future civil protection specialists under martial law, which requires a high level of interoperability with international humanitarian and military structures, such as NATO, the UN, and the OSCE, while performing designated tasks.

During the study, the author has identified and classified key groups of difficulties, namely: linguistic, methodological, and psycho-cognitive. Special attention is paid to linguistic aspects, in particular, the excessive use of abbreviations, the phenomenon of terminological polysemy, and the discrepancies between general English and specialized military vocabulary. The article analyzes the specifics of the STANAG 6001 standard and reveals the inconsistency of existing educational materials with the modern requirements of pyrotechnic, rescue, and medical units of the State Emergency Service of Ukraine.

The methodological basis of the research consists of the analysis of educational programs, and monitoring the effectiveness of professional vocabulary acquisition in both distance and full-time learning environments. The research results indicate that the main barriers are the low basic level of foreign language proficiency among cadets and students, the lack of authentic materials, and the complexity of integrating military terms into the civil security context.

The conclusions offer a series of practical recommendations for improving the educational process, including the implementation of Content and Language Integrated Learning methodology, the use of simulation gaming methods, and the development of specialized electronic glossaries.

The scientific novelty of the work lies in clarifying the specifics of teaching English for Specific Purposes specifically for future officers of the State Emergency Service of Ukraine operating in combat zones. The practical significance of the article lies in the possibility of using its provisions to develop new syllabi and teaching manuals for the English language in higher educational institutions of the State Emergency Service of Ukraine.

Key words: English for Specific Purposes, military terminology, higher educational institutions of the State Emergency Service of Ukraine, NATO standards, STANAG 6001, professional communication, civil protection, terminological polysemy.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вищої освіти в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій спостерігається значна трансформація підходів до професійної підготовки майбутніх офіцерів у сфері цивільного захисту. Ускладнення безпекової ситуації в Україні зумовило розширення спектру завдань, які виконують підрозділи цивільного захисту. Сьогодні рятувальники залучаються до ліквідації наслідків бойових дій, проведення гуманітарного розмінування та роботи в тісній взаємодії з міжнародними організаціями, такими як НАТО, ООН, ОБСЄ. За таких умов англійська мова за професійним спрямуванням перестає бути лише загальноосвітньою дисципліною і набуває статусу стратегічного інструменту професійної компетенції як майбутнього, так і діючого рятувальника.

Не зважаючи на те, що вивчення професійної військової лексики є одним із найскладніших етапів підготовки, воно має стати основним напрямком у якісній професійній підготовці майбутніх рятувальників. Але основна проблема полягає у відсутності єдиної сталої системи термінів, яка б поєднувала класичну військову англійську мову та специфічний вокабуляр рятувальних служб. Більшість курсантів стикаються з труднощами при переході від вивчення загальної мови до оперування вузькопрофільними поняттями, що стосуються типів боєприпасів, тактики ведення операцій у зоні конфлікту та міжнародних протоколів

зв'язку. Це створює бар'єр під час міжнародних стажувань, спільних навчань та обміну досвідом із закордонними фахівцями.

Мета статті полягає у виявленні та систематизації основних лінгвістичних, методичних та психолого-педагогічних проблем, що виникають під час опанування військової термінології курсантами закладів вищої освіти Державної служби України з надзвичайних ситуацій, а також у визначенні перспективних шляхів їх вирішення через впровадження інноваційних освітніх технологій та оптимізацію змісту навчальних програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми викладання іноземної мови у закладах вищої освіти технічного профілю досліджували багато українських науковців (О. Биконя, С. Ніколаєва, О. Тарнопольський та інші).

Так, у своїх працях науковиця В. Б. Гриців [2] досліджувала підходи до вивчення англійської військової лексики в умовах воєнного стану. Вона запропонувала використовувати вебсайти (Linguahouse, Fluentize), подкасти та надала приклад розробленого позапланового заняття для мотивації студентів для полегшення засвоєння термінології.

Дослідники Бабій І. В. та Кучвара Л. Б. [1] провели порівняльний аналіз моделей творення військових термінів від одно- до багатокомпонентних та встановили, що в обох мовах, українській та англійській, найбільш продуктивною є двокомпо-

нентна модель (іменник + іменник або прикметник + іменник), що значно допомагає в процесі вивчення англійської військової термінології.

Долинський Є. [3] розглядав формування української військової терміносистеми та особливості її перекладу. В його працях акцент зроблено на важливості психологічної підготовки перекладачів та їх ролі у зміцненні обороноздатності та міжнародної підтримки.

У науковій праці «Використання тестових завдань для опанування технічної англійської мови у вищому навчальному закладі» [5] розглянуті тестові завдання як ефективний навчальний тренажер для автоматизації запам'ятовування термінологічної лексики здобувачами вищої освіти технічних спеціальностей (на прикладі «Пожежної безпеки»). Автор пропонує поєднувати роботу з фаховими текстами та мультифункціональними тестами, які одночасно слугують інструментом контролю, засобом самостійної підготовки та способом виявлення прогалин у знаннях.

Пономаренко Н. М. та Смуглякова М. К. [7] вивчали методи інтеграції специфічної військової термінології у процес навчання англійської мови, що є критично важливим у сучасному освітньому контексті.

Наукові доробки Стиркіної Ю. [9] присвячені актуальності військової лексики для студентів, які виїхали за кордон або спілкуються в соцмережах про війну в Україні. Авторка пропонує використовувати автентичні новини та підготовку політичних звітів для активації словникового запасу.

Проте специфіка вивчення саме військової термінології в контексті цивільного захисту залишається недостатньо висвітленою. Зокрема, потребують деталізації аспекти адаптації стандартів НАТО (STANAG 6001 [4]) до освітнього процесу в закладах вищої освіти системи ДСНС України, де військовий складник навчання має інтегруватися з вузькоспеціалізованими знаннями з пожежної безпеки, цивільної безпеки та техногенного захисту навколишнього середовища.

Вклад основного матеріалу дослідження. Процес опанування професійної військової лексики курсантами та студентами закладів вищої освіти системи ДСНС України – це доволі складне, багатоаспектне явище, що виходить за межі суто лінгвістичного навчання. В умовах сучасних безпекових викликів та необхідності тісної взаємодії з міжнародними партнерами, вивчення англійської мови за професійним спрямуванням супроводжується низкою специфічних бар'єрів, які потребують детальної класифікації та системного вирішення.

Одними з основних складнощів є лінгво-когнітивні бар'єри, зокрема явища термінологічної

омонімії та полісемії. Більшість лексем, засвоєних курсантами на етапі вивчення базової англійської мови, у військовому та рятувальному дискурсах радикально змінюють своє семантичне наповнення. Це провокує виникнення так званого «семантичного шоку», коли звичні мовні одиниці стають джерелом помилок у дешифруванні наказів або технічних інструкцій.

Наприклад, термін «conductor», що у побутовій мові позначає диригента або керівника, у професійному контексті рятувальників трансформується у «провідник» (матеріал, який проводить електрику – a conductor is a material that can carry electricity from one place to another) [6]. Або звичайне слово «dog» (собака) у професійному контексті трансформується в «упор» (замикаючий механізм на розсувній драбині, що не дає секції зісковзнути вниз – a dog is a locking mechanism on an extension ladder that prevents a section from sliding back down) [6].

Аналогічно, лексема «ordnance» часто помилково ототожнюється із созвучним терміном «ordinance» (указ/постанова), хоча в реаліях ДСНС вона позначає «артилерійське озброєння та боєприпаси».

Окреме місце посідає проблема гіперабревіації. Стандарти НАТО передбачають використання сотень акронімів (наприклад, IED – improvised explosive device, EOD – explosive ordnance disposal, PPE – personal protective equipment), які в умовах реального радіообміну звучать надзвичайно швидко. Для курсанта вищого навчального закладу проблема полягає не лише у механічному запам'ятовуванні форми, а й у здатності до миттєвої когнітивної обробки та відтворення повного значення терміна в умовах високого психологічного стресу.

Специфіка навчання у закладах вищої освіти системи ДСНС України полягає у необхідності одночасного опанування трьох фундаментальних пластів лексики, що створює ефект «професійної гібридності». Майбутній офіцер має оперувати поняттями пожежної та цивільної безпеки, ліквідації наслідків стихійних лих (structural collapse, flashover, backdraft); тактикою переміщення підрозділів, термінологією видів озброєння та фортифікації (tactical movements, demining protocols); протоколами надання допомоги в умовах бойових дій за стандартами ТССС (Tactical Combat Casualty Care) (casualty evacuation, tourniquet application).

Труднощі виникають на етапі дифузії цих галузей. Під час вивчення теми «Гуманітарне розмінування» курсант вимушений інтегрувати інженерні терміни з тактичними поняттями взаємодії

з військовими структурами. Відсутність чіткого розмежування цих пластів у чинних навчальних посібниках часто призводить до фрагментарності та хаотичності знань.

Методичний аспект проблеми поглиблюється гострим дефіцитом автентичних навчальних ресурсів, які б гармонійно поєднували вузьку специфіку ДСНС України із вимогами міжнародного стандарту STANAG 6001 [4]. Переважна більшість доступного контенту або має надмірно академічний характер, або орієнтована суто на бойові армійські підрозділи (Infantry, Artillery), що не повною мірою враховує роль рятувальних служб на деокупованих територіях чи під час ліквідації наслідків ракетних ударів по цивільній інфраструктурі.

Крім того, викладачі стикаються з проблемою так званої «термінологічної ригідності» підручників. Військова лексика розвивається експоненціально: поява нових типів БпЛА, засобів РЕБ та зміна протоколів взаємодії з міжнародними місіями вимагають постійного оновлення контенту. Це покладає додаткове навантаження на викладача, який змушений самостійно моніторити англійськомовні першоджерела для підтримання актуальності навчального матеріалу.

Важливим чинником є також страх професійної помилки. На відміну від побутового спілкування, де лінгвістичні огріхи є допустимими, у професійному військово-рятувальному середовищі некоректне вживання терміна (наприклад, помилка у типі загрози чи координатах) може мати катастрофічні наслідки для життя людей. Цей психологічний тиск часто паралізує продуктивні навички курсантів, змушуючи їх обирати стратегію «пасивного читання» замість активної професійної комунікації.

Ефективність навчального процесу суттєво стримується нерівномірністю базової підготовки курсантів, що створює значний розрив між їхніми мовними можливостями та вимогами професійного середовища. Оскільки професійна військова термінологія згідно з ієрархією STANAG 6001 зазвичай відповідає рівням L2 (Functional) та L3 (Professional), перед офіцерами постає спектр складних комунікативних завдань.

Зокрема, рівень L2 передбачає здатність проводити або відвідувати регулярні технічні інструктажі, готувати звіти про інциденти, надавати інструкції з експлуатації та працювати зі звичними робочими ситуаціями й документами, такими як накази, розпорядження та технічна документація. Крім того, цей рівень вимагає вміння супроводжувати іноземні делегації, виконуючи прості завдання з усного перекладу для вирішення прак-

тичних питань щодо маршрутів чи розміщення, а також використовувати стандартні процедури радіозв'язку, розуміти основний зміст повідомлень про переміщення військ і запитувати чи надавати необхідну службову інформацію, наприклад, про погодні умови.

Вищий рівень, L3, вимагає ще глибшої інтеграції в професійне середовище: офіцери мають брати участь у складних бесідах та незапланованих військових обговореннях під час офіційних зустрічей і протокольних візитів, вирішувати специфічні проблеми підрозділу (логістичні, кадрові, фінансові чи медичні) та виконувати представницькі функції, наприклад, на посаді військового аташе. Цей рівень також охоплює проведення інспекцій озброєння в межах договорів про роззброєння, викладання у власній сфері компетенції, проведення детальних інструктажів щодо складних військових операцій, а також збір оперативної розвідінформації шляхом допиту або вилучення стратегічних даних із ворожого радіообміну. Надійна професійна компетенція тут передбачає вміння «читати між рядків» для розпізнавання навмисних неоднозначностей або ознак ворожих намірів [8].

Проте, з огляду на таку складність вимог, курсанти з початковим рівнем підготовки (будь то рівень Elementary або Pre-Intermediate) змушені витратити надмірний обсяг когнітивного ресурсу на декодування лише елементарних граматичних структур. Це призводить до критичного зниження якості засвоєння складних лексичних одиниць, оскільки мозок здобувача вищої освіти вимушено фокусується на формі речення, а не на професійному змісті терміна, що фактично блокує ефективне оволодіння військовим фахом іноземною мовою.

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного дослідження, можна констатувати, що процес опанування професійної військової термінології курсантами та слухачами закладів вищої освіти системи ДСНС України є складним багатовекторним лінгво-дидактичним завданням, ефективність розв'язання якого безпосередньо залежить від глибини врахування специфічних міждисциплінарних бар'єрів. Проведений аналіз дозволив встановити, що ключові труднощі навчання мають системний характер і охоплюють лінгво-когнітивні, дидактичні, психологічні та організаційні аспекти, кожен з яких критично впливає на формування іншомовної професійної компетентності майбутнього офіцера. Зокрема, явища термінологічної полісемії та омонімії, що виникають при зіткненні загальнонавчальної англійської мови з вузькоспеціалізованим вій-

ськовим дискурсом, створюють суттєві когнітивні перешкоди, оскільки вимагають від здобувачів освіти не лише механічного знання лексичних одиниць, а й здатності до швидкої семантичної трансформації понять у межах динамічного професійного контексту.

Важливою особливістю, що визначає унікальність освітнього процесу в системі ДСНС України, є «професійна гібридність» термінологічного апарату, де суто військовий складник (тактика, озброєння) нерозривно переплітається з терміносистемами цивільного захисту, інженерної справи та тактичної медицини. За відсутності інтегрованих, логічно вибудованих навчальних програм така дифузія понять часто призводить до фрагментарності знань та зниження оперативності мовленнєвих реакцій у стресових ситуаціях. Дослідження також виявило помітний розрив між теоретичним наповненням чинних підручників та стрімкою еволюцією реального бойового досвіду, що відображається у появі новітніх термінологічних пластів, пов'язаних із застосуванням безпілотних систем, засобів радіоелектронної боротьби та змінною міжнародних протоколів координації рятувальних робіт.

Для подолання зазначених проблем та інтенсифікації мовної підготовки майбутніх фахівців у сфері пожежної безпеки та цивільного захисту вбачається необхідним стратегічне переосмислення методичного інструментарію. Пріоритетним напрямом має стати впровадження методики предметно-мовного інтегрованого навчання, яка дозволяє засвоювати професійні знання безпосередньо через мову, а також широке застосування імерсивних симуляцій та гейміфікованих цифрових платформ для автоматизації навичок професійного радіообміну та дешифрування акронімів НАТО. Саме тому специфіка викладання іноземної мови за професійним спрямуванням потребує уточнення саме для фахівців цивільного захисту, які діють у зонах бойових зіткнень. Потрібно створити ґрунтовну теоретичну базу для розробки нового покоління робочих програм та автентичних посібників, що базуються на стандартах STANAG 6001.

Практична значущість отриманих результатів підтверджується можливістю їх повномасштабної імплементації в освітню діяльність закладів вищої освіти Державної служби України з надзвичайних ситуацій, що сприятиме не лише підвищенню індивідуальної кваліфікації здобувачів вищої освіти, а й суттєвому зростанню рівня міжнародної взаємосумісності підрозділів ДСНС України з глобальними безпековими структурами. Перспективи подальших наукових

розвідок у цьому сегменті пов'язані з апробацією адаптивних систем навчання на основі штучного інтелекту та розробкою спеціалізованих корпусів військово-рятувальної лексики, що дозволить забезпечити безперервність та актуальність мовної підготовки офіцерського складу в умовах постійної трансформації сучасного безпекового середовища.

Список літератури:

1. Бабій І. В., Кучвара Л. Б. Структурний аналіз військових термінів в англійській та українській мовах. *Львівський філологічний часопис*. 2023. № 13. С. 7–13. DOI: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2023-13.1>.
2. Гриців В. Б. Вивчення іншомовної військової лексики студентами-першокурсниками немовних спеціальностей. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 57, т. 1. С. 75–78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/57.1.15>.
3. Долинський Є. Військова термінологія та її переклад як елемент підготовки майбутніх філологів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 83, т. 2. С. 271–276. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/83-2-40>.
4. Рівні мовленнєвої компетентності = Niveaux de compétence linguistique : STANAG 6001. – 5-е вид. – Брюссель : Офіс НАТО з питань стандартизації (NSO), 2014. – 11 груд. – (Угода про стандартизацію / НАТО). – Текст парал. укр., фр. URL: https://nuou.org.ua/assets/documents/dodb_stanag_6001.pdf.
5. Рижченко О. Використання тестових завдань для опанування технічної англійської мови у вищому навчальному закладі. *Актуальні питання іноземної філології*. 2023. Вип. 18. С. 36–41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-5>.
6. Evans V., Dooley J., Williams M. Firefighter. Career Paths. *Express Publishing*, 2016. 122 p.
7. Ponomarenko N. M., Smuhliakova M. K. The integration of military terminology in learning English. *Інноваційна педагогіка*. 2025. Вип. 80, т. 2. С. 21–25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/80.2.3>
8. STANAG 6001 : веб-сайт. NATO Bureau for International Language Co-ordination (BILC). URL: <https://natobilc.org/stanag-6001/> (дата звернення: 23.03.2026).
9. Styrkina Yu. Modern military vocabulary in teaching English: linguistic and social aspects of mastering. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2022. Вип. 25. С. 83–93. DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2022.25.256654>.

References:

1. Babii, I. V., & Kuchvara, L. B. (2023). Strukturnyi analiz viiskovykh terminiv v anhliiskii ta ukrainiskii movakh [Structural analysis of military terms in English and Ukrainian]. *Lviv Philological Journal*, (13), 7–13. <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2023-13.1>. [in Ukrainian].

2. Hrytsiv, V. B. (2023). Vyvchennia inshomovnoi viiskovoi leksyky studentamy-pershokursnykamy nemovnykh spetsialnostei [Learning of foreign language military vocabulary by the first-year students of non-lingual specialities]. *Innovative Pedagogy*, 57(1), 75–78. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/57.1.15>. [in Ukrainian].
3. Dolynskiy, I. (2025). Viiskova terminolohiia ta yii pereklad yak element pidhotovky maibutnikh filolohiv [Military terminology and its translation as an element of future philologists' training]. *Humanities Science Current Issues*, 83(2), 271–276. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/83-2-40>. [in Ukrainian].
4. North Atlantic Treaty Organization. (2014). *STANAG 6001: Language proficiency levels* (Edition 5). NATO Standardization Office. Retrieved from: https://nuou.org.ua/assets/documents/dodb_stanag_6001.pdf.
5. Ryzhchenko, O. (2023). Vykorystannia testovykh zavdan dlia opranuvannia tekhnichnoi anhliiskoi movy u vyshchomu navchalnomu zakladi [Using test tasks for learning technical English in a higher educational institution]. *Aktualni pytannia inozemnoi filolohii*, (18), 36–41. <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2023-18-5>. [in Ukrainian].
6. Evans, V., Dooley, J., & Williams, M. (2016). *Firefighter. Career Paths*. Express Publishing.
7. Ponomarenko, N. M., & Smuhliakova, M. K. (2025). The integration of military terminology in learning English. *Innovative Pedagogy*, 80(2), 21–25. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/80.2.3>
8. NATO Bureau for International Language Co-ordination. (n.d.). *STANAG 6001*. Retrieved from: <https://natobilc.org/stanag-6001/>
9. Styrkina, Y. (2022). Modern military vocabulary in teaching English: Linguistic and social aspects of mastering. *Aesthetics and Ethics of Pedagogical Action*, (25), 83–93. <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2022.25.256654>.

© О. С. Рижченко

Науково-методична стаття

Дата першого надходження статті до видання: 22.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026